

tárgyszavak tekintetében tartalmaz egységes besorolási adatokat. Bemutatja a KABA nevű szaktezausz kifejlesztését, melyre nagymértékben hatott a RAMEAU és a Library of Congress tárgyszórendszere, valamint a MARC rekordok tárgyi besorolási adatainak szerkezetét, ahogyan a lengyel könyvtá-

rak használják. Végül áttekinti, milyen hatást gyakorolt a VTLS alkalmazása az országos és helyi könyvtári konzorciumok kialakulására Lengyelországban.

(Autoref.)

Lásd még 366

KÖNYVTÁRAK ÉS TÁJÉKOZTATÁSI INTÉZMÉNYEK

Nemzeti könyvtárak

98/344

LINE, Maurice B.: What exactly is national collection? = Alexandria. 10.vol. 1998. 1.no. 1-2.p.

Mi is voltaképpen a nemzeti gyűjtemény?

Bibliográfiai számbavétel; Kötelesspéldány; Nemzeti könyvtár

A nemzeti könyvtárakat mostanában sokat foglalkoztatja az a kérdés, hogy a nyomtatott anyagot milyen információs termékekkel egészítsék még ki. A teljességre törekvés jegyében tartják hatályban, terjesztik ki esetleg a kötelesspéldány-törvényeket.

A nemzeti gyűjteménybe általában beletartozik mindaz, ami az adott országban megjelenik. Csak kisebb országok törekedhetnek ezen kívül még arra, hogy a nemzethez tartozónak ismert minden szerző külföldön megjelent munkáit, vagy az országot bármilyen szempontból érintő műveket is a teljesség igényével gyűjtsék. A nagyobb országok esetében ez gyakorlatilag lehetetlen. Egy ország felkérhet egy másik országot arra, hogy az rendsze-

resen válogassa le számára nemzeti bibliográfiájából, adatbázisaiból az adott országot érintő címet. (Bár az indexelés szempontjai és mélysége miatt az eredmény nem lehet tökéletes.) Nehezebb dolog a nemzeti szerzők után kutatni.

Az angol nyelv térhódításával, a tudomány, a könyvkiadás és a nyomdászat globalizálódásával a megjelenés (nyomtatás) helye ma már nem feltétlen hordoz nemzeti vonatkozást. De mivel globális gyűjtőkörű könyvtár alig létezik, kivéve talán a Kongresszusi Könyvtárat, fontos, hogy legalább ott gyűjtsék össze a dokumentumokat, ahol azok napvilágot látnak. Ebben segítenek a kötelesspéldány-törvények, melyek ily módon nem csupán a nemzeti érdekű anyagot juttatják el a nemzeti gyűjteményekbe, és ezzel szolgálatot tesznek az egész világnak.

(Nagypál László)

98/345

MATTHIAS, Angela: Die Sammelaufgaben Der Deutschen Bibliothek = Dial.Bibl. 10.Jg. 1998. 2.no. 20-31.p.

A Deutsche Bibliothek gyűjtőköre

Gyűjtőkör; Kötelesepéldány; Nemzeti könyvtár

1990-ben A Német Könyvtár (Die Deutsche Bibliothek) néven igazgatásilag egyesült a lipcsei Deutsche Bücherei (mely 1912 óta tölt be nemzeti könyvtári funkciókat és az NDK időszakában is ezt a feladatkörét megtartva működött) valamint a frankfurti Deutsche Bibliothek, mely 1947 óta az NSZK-ban töltötte be ugyanezt a feladatot. A közös igazgatás alá tartozó két könyvtár gyűjtőkörét 1997-ben pontosították. Ezek szerint mindkét helyen gyűjtik a könyveket, disszertációkat, térképeket, szabványokat, újságokat és folyóiratokat, oktatási (fali) képeket, kisnyomtatványokat, mikroformátumú dokumentumokat, szöveges hangzóanyagokat, dia- és transzparens sorozatokat. (A zenei anyagok a berlini Német Zenei Gyűjtemény állományába kerülnek.)

A fő gyűjtőkörön belül az utóbbi években jelentősen szűkítették a megőrzendő és feltárandó dokumentumok körét. Ezt a bekövetkezett létszámcsökkentés is indokolta: az egyesítés óta a lipcsei és a frankfurti könyvtárak munkahelyeinek egyharmadát megszüntették, s évente folyamatosan le kell építeni a létszám 2%-át, miközben az új feladatokhoz nem lehet új munkaerőt beállítani.

Az 1997-es módosítás szerint nem tartoznak a gyűjtőkörbe az alábbi dokumentumfajták: árjegyzék jellegű katalógusok, vevők részére kiadott újságok, apróhirdetési lapok, egyes színházi előadások műsorismertetései, kiállítási és vásári katalógusok, rövidített előadás-ismertetések, sajtócikkek egyszerű másolatai, postai levelezőlap-mappák. Tartalmi okok miatt nem tartoznak a gyűjtőkörbe: belső terjesztésre szánt, kizárólag az adott intézményen belüli információkat tartalmazó közlemények, hivatali iratok, ha kizárólag a hivatali ügymenetre korlátozódnak, újságok regionális, helyi vagy speciális körű változatai, amennyiben a kiadványok túlnyomórészt megegyezők, különböző borítékban (de azonos cím alatt) megjelenő azonos tartal-

mú kiadványok, grafikákat tartalmazó mappák, ha a szöveges rész nem éri el a 4 oldalt.

Gondot okozott a változatlan formában megjelenő új kiadások ügye. (Ezek valójában egyszerű utánnyomások.) E téren megoszlanak a könyvtárosi vélemények: egyesek úgy vélik, hogy elhagyásuk nem okoz információhiányt, mások szerint viszont ezek felvétele nélkül a bibliográfiák a jövőben nem tükrözik a könyvkiadás és a könyvkultúra valós képét. 1997-től Frankfurtban nem gyűjtik a külföldön megjelenő német nyelvű vagy németből fordított művek második példányait, ezek beszerzése és feltárása Lipcsére marad. A visszalépést az indokolja, hogy ezeket a műveket a külföldi nemzeti könyvtárak is feltárják és őrzik.

A napilapok mikrofilmes változatát a továbbiakban csak Frankfurtban gyűjtik egy-egy master- és egy-egy diafilmen.

Szigorúbb terjedelmi kritériumok szerint válogatják a jövőben a kisnyomtatványokat. A korábbi 8 oldal helyett csak a legalább 16 oldal terjedelműeket őrzik meg az alábbi kiadványfajtákból: kiállítási katalógusok, idegenforgalmi tájékoztatók, jogi szemlék által kiadott propaganda-újságok, helyi és körzeti párt- és szakszervezeti lapok. A könyvszettel, könyvkereskedelemmel összefüggő kiadványokat viszont minden korlátozás nélkül gyűjtik.

Egyes kiadványfajtákat csak akkor gyűjtenek, ha a azokban a szöveg aránya eléri a terjedelem felét, illetve – más kiadványfajta esetében – a háromnegyed részt.

Egyes periodikumfajta közül csak a számonként 25 oldalt elérőket őrzik meg. Ilyenek pl. az üzemi lapok, iskolai lapok, a helyi-, közlekedési- kereskedelmi információkat tartalmazó lapok. A rádió- és televízióműsorokat akkor regisztrálják, ha terjedelmüknek legalább negyede szöveg.

A gyűjtőkör szűkítése mellett bővítés is szerepel. A számítógépes hálózatokban számos olyan információ jelenik meg, mely tartalmát tekintve beletartozna a nemzeti könyvtári gyűjtőkörbe, azonban a kö-

telepéldány rendelet ezekre nem terjed ki. Frankfurtban kísérleti jelleggel foglalkoznak ezek archiválásával is. Ez a tevékenység jelenleg még számos technikai, szervezési és jogi kérdést vet fel. A tervek szerint ezeknek az információknak az igénybevétele A Német Könyvtár használói számára ingyenes lenne, a külső használók részére díjköteles.

(Katsányi Sándor)

Lásd még 308, 354, 361, 384

Felsőoktatási könyvtárak

98/346

GARNES, Kari: Universitetsbibliotekene – en Sareptas krukke for alle – men hvem betaler for tjenestene? = Synopsis. 29.arg. 1998. 3.no. 172-176.p.

Res. angol nyelven

Az egyetemi könyvtár, a sareptai özvegy korszója, amire mindenki rájár – de ki fizeti a számlát?

Egyetemi könyvtár; Gépi könyvtári hálózat; Költségvetés; Szolgáltatások

Az egyetemi könyvtárak olyan gyűjteményekkel rendelkeznek, melyeket hosszú időn keresztül építettek és fognak építeni a jövőben is. Fő feladatuk intézményük igényeinek kielégítése. Más könyvtárakkal együttműködési rendszert alakítottak ki, amely példa értékű az egyéb intézmények számára. Az egyetemeket közpénzekből finanszírozzák, ezért könyvtáraiknak mindenki rendelkezésére kell állniuk. A felsőoktatási intézmények az oktatási reform kezdetén állnak. Az élethosszig tartó tanulás, a távoktatás rugalmasabbá és együttműködőbbé

fojga tenni a könyvtárakat. Az elektronikus hálózati szolgáltatások egyre fontosabbá válnak. A szerző kérdése: ki fog fizetni a mindenki számára elérhető, nyitott könyvtárakért? A felsőoktatási könyvtáraknak az emelkedő árak következtében már most gazdasági megszorításokkal kell számolniuk, néhányuk kénytelen volt nyitvatartási idejét és szolgáltatásait csökkenteni. Az egyetemek és általában a társadalom napirendre tűzte-e már a könyvtárak fejlesztését és menedzselését?

(Autoref.)

98/347

DUGDALE, Christine: Managing short loan collections in academic libraries: print and electronic alternatives for the new learning environment = J.Librariansh.Inf.Sci. 30.vol. 1998. 2.no. 133-140.p.

Rövid kölcsönzési (félprezens) gyűjtemény kiegészítése prezens elektronikus anyag folyamatos szolgáltatásával az egyetemi könyvtárakban

Egyetemi hallgató; Egyetemi könyvtár; Elektronikus könyvtár; Oktatás információellátása

Sok felsőoktatási könyvtár érzekeli a könyvtárhasználat iránti megnövekedett igények és a csökkentett költségvetés okozta szorítást. Hagyományosan a rövid határidejű kölcsönzésekkel és a kötelező irodalomból kialakított gyűjteményekkel oldották meg a gyakran használt dokumentumokhoz való hozzáférés javítását, alaposan lecsökkentve a kölcsönzési határidőket. A „nyomás” növekedésével a könyvtárak ezt a technikát még hatékonyabbá próbálták tenni. De a rövid kölcsönzési határidejű gyűjtemények bővítésének elve számtalan problémát vethet fel, a cikk ezeket vizsgálja a University of the West of England, Bristol által az ilyen gyűjteményekkel kapcsolatban elfogadott különböző álláspontok bemutatásával. Számbeveszi a hatékonyság növelésének lehetőségeit, melynek egyik

módja a ResIDE bevezetése. Ez a kötelező irodalomból kialakított elektronikus gyűjtemény rendszere, amelyet a használati „csúcsidezők” kérdésének megoldására fejlesztettek ki: ez a rendszer lehetővé teszi minden használói csoport igényének kielégítését, mialatt olyan szolgáltatást biztosít, amely senkit sem hoz hátrányos helyzetbe.

(Autoref.)

Lásd még 323, 343, 371, 375, 377, 389, 391, 393, 398, 405, 410

Közművelődési könyvtárak

98/348

KERSLAKE, Evelyn – KINNELL, Margaret: Reviewing the literature on public libraries and social inclusion = Libri. 48.vol. 1998. 1.no. 1-12.p.

A közművelődési könyvtárak társadalmi jelentősége. Irodalmi szemle

Hátrányos helyzetű olvasó; Közérdekű tájékoztatás; Közművelődési könyvtár; Társadalmi követelmények; Tájékoztatás -közgazdasági

A cikk az Egyesült Királyság településfejlesztő munkájáról megjelent irodalmat elemzi kritikusan, hogy ezen keresztül megvizsgálja a közkönyvtári kezdeményezések realitását, lehetőségeit, társadalmi hatását és hatékonyságát. A közkönyvtárak társadalmi hatásának jeleit három csoportba sorolja: az egyik a helyi identitás megőrzésében, a társadalmi kohézió és a kulturális sokszínűség támogatásában a közösségre gyakorolt hatás; a második a készségekre gyakorolt hatás, azaz bármely korosztályhoz tartozó állampolgárok segítése olyan ismeretek megszerzésében, melyek a munkaerőpiacra

való kerülésüket illetve újra kikerülésüket lehetővé teszi; a harmadik pedig a gazdasági hatás, melyet a városközpontok és a helyi üzleti tevékenység újjáélesztése révén a település felvirágoztatásához és a szegénység csökkenéséhez (egyéni és regionális szinten egyaránt) való hozzájárulással fejt ki. Ezek az elemzések bemutatják azokat a módszereket is, melyeket a közkönyvtárak alkalmazhatnak olyan emberek társadalmi beilleszkedésének elősegítésére, akik egyébként valamilyen oknál fogva marginalizálódhatnak.

(Autoref.)

98/349

KOŁODZIEJSKA, Jadwiga: Between Scylla and Charybdis: public libraries under local government = Polish Libr.Today. 4.vol. 1997. 63-67.p.

Scylla és Charybdis között: a közművelődési könyvtárak a helyi önkormányzatok fenntartásában

Fenntartó szerv; Közművelődési könyvtár; Működési feltételek; Támogatás -pénzügyi -állami, hatósági

A szerző ismerteti a közkönyvtárak és a helyi kormányzatok viszonyát abban az új helyzetben, amely az 1989-es politikai és gazdasági rendszerváltással vette kezdetét. Bemutatja az 1990-es helyhatósági törvényt, a közkönyvtárak finanszírozásának és vezetésének rendszerét 1989 után, kommentálja a könyvtárak megszüntetésének jelenségét és megvizsgálja, hogy a társadalmi, oktatási, kulturális és gazdasági változások milyen hatást gyakoroltak illetve gyakorolnak a könyvtárak működésére. Áttekinti a könyvtárak tevékenységének különféle formáit az új helyzetben.

(Autoref.)

98/350

WADLEY, Andrea L. – BROADY, Judith E. – HAYWARD, Tim E.: An evaluation of current public li-

brary service to the full-time employed = Libr.Manage. 18.vol. 1997. 4.no. 205-215.p.

Mennyire érik el a közművelődési könyvtárak szolgáltatásai a teljes munkaidőben dolgozókat?

Könyvtárhasználat; Közművelődési könyvtár

A teljes munkaidőben dolgozók számára nyújtott közkönyvtári szolgáltatások olyan téma, amellyel ritkán foglalkozik a brit könyvtár- és tájékoztatástudományi szakirodalom. A teljes munkaidőben dolgozók pedig a közkönyvtári piac egyik legnagyobb szegmensét alkotják, és mivel e használói csoportot a közkönyvtárak nem részesítik hatékony ellátásban, tulajdonképpen megszegik törvényes kötelezettségüket. A téma tehát alaposabb vizsgálatot érdemel. A tanulmány számbaveszi és értékeli e nagy piaci szegmens számára jelenleg nyújtott szolgáltatásokat, amihez háttérként az ún. marketing mix technikát használja fel. Felderíti és megvizsgálja e használói csoport igényei és a számukra nyújtott szolgáltatások közötti eltéréseket. Felvázolja azokat az akadályokat, melyek korlátozzák őket a közkönyvtárak használatában.

(Autoref.)

98/351

MICHNAL, Wladyslaw: Die Pommersche Landesbibliothek in Szczecin/Stettin. Eine Bibliothek, die für alle Ideen und Initiativen offen ist = Bibliotheksdienst. 32.Jg. 1998. 5.no. 852-857.p.

A Pomerániai Tartományi Könyvtár Szczecinben

Regionális könyvtár

A Pomerániai Tartományi Könyvtár Szczecinben a szzczecini vajdaság főkönyvtára s egyszersmind a hét vajdaságot magában foglaló Pomeránia központi könyvtára. 760 ezer könyvével, 143 ezer fo-

lyóiratával, 380 ezer kötetes különgyűjteményével tudományos- és közművelődési könyvtári funkcióit egyaránt betöltő intézmény. Évente 32 ezer olvasó kölcsönöz könyvet otthoni olvasásra és 435 ezer dokumentumot használnak az olvasótermekben, további 90 ezret a különgyűjtemények olvasótermében.

A társadalmi változásoknak és az ebből következő új társadalmi igényeknek megfelelően a könyvtár stratégiája négy kiemelt területre irányul:

1. Az oktatás támogatása. A felsőoktatási intézmények hallgatói és tudományos munkatársai alkotják az olvasótábor legnagyobb csoportját (16 ezer fő.) A másik nagy csoportot a középiskolások képezik 4 ezer fővel. A könyvtár részükre speciális olvasótermeket rendezett be, s irodalomigényüket mind a hazai, mind a külföldi könyvek beszerzésénél figyelembe veszik.

2. Business-Information. Angliai példák nyomán a könyvtár gazdasági információs szolgáltatást hozott létre, mely tájékoztatást tud adni a lengyelországi jogszabályokról, a cégirodalomról, a szaklapokról és a számítógépes adatbázisokról. Az EU-csatlakozás jogi kérdései iránt kiemelkedően nagy az érdeklődés, ezért a könyvtár 1996-ban jogi olvasótermet nyitott.

3. A kulturális élet támogatása. Egy régi palota a restaurálás után a könyvtár kezelésébe került, benne Pomerániai Művészeti Központ működik. A rendszeres képzőművészeti kiállítások hozadéka a modern művészeti galéria anyagának kialakulása. A könyvtár pinakotékát is nyitott, melyben eredeti műalkotások kölcsönözhetőek. A tartományi írókat műveik kiadásával is támogatják (főleg verseskötetek bibliofil kiadásával.) A könyvtár az író-olvasó találkozóknak is központja, ennek jóvoltából számos írói hagyaték kerül birtokába.

4. Mivel Pomeránia túlterjed az országhatáron, s átnyúlik a németországi Mecklenburg-Előpomerániába is, a könyvtár nemzetközi kapcsolatok kiépítésére is törekszik.

A Goethe-Intézet 1993-ban német olvasótermet rendezett be a könyvtárban, évente megújított állománnyal.

Ötéves program indult „A lengyel-német kulturális határterület gyűjteményi értékeinek jobb megőrzésére és hasznosítására”. A programban a szcczecini könyvtáron kívül a varsói Nemzeti Könyvtár és a wroclawi Egyetemi Könyvtár vett részt, német könyvtárak és alapítványok támogatásával. Eredményként a legértékesebb könyv- és folyóiratgyűjteményeket modern technikai eszközökkel katalogizálták és mikrofilmre vitték.

1995-ben a berlini Állami Könyvtár és a Pomerániai Tartományi Könyvtár együttműködési szerződést írt alá, amelynek alapján 1997-ben lengyel-német szimpóziumot tartottak „A tudományos könyvtárak gyűjteményeinek gondozásáról” címmel.

A Lübecki Keleti-tengeri Akadémiával való együttműködés gyümölcseként a könyvtár Lübeckből értékes pomerániai könyveket kapott (vizonzásul új megjelenésű lengyel könyveket küldtek.)

(Katsányi Sándor)

98/352

Aspekte schulischer Leseförderung im Projekt „Öffentliche Bibliothek und Schule” der Bertelsmann Stiftung = Buch Bibl. 50.Jg. 1998. 6/7.no. 405-409.p.

Res. angol nyelven

Olvasásra nevelés az iskolában a Bertelsmann Alapítvány „Közkönyvtár és iskola” nevű programja keretében. Három beszámoló az eredményekről

Didaktika -általános és középiskolai; Ifjúság nevelése olvasásra; Városi könyvtár

A „Közkönyvtárak és iskolák – a partnerség új formái” nevű program keretében a Bertelsmann

Alapítvány az iskola és a könyvtár közötti együttműködés iskolára orientált formáját vizsgálta hat városban (Greifswald, Hoyerswerda, Marburg, Ratingen, Rosenheim és Villingen-Schwenningen). Az 1995 óta folyó program célja új olvasótábor megnyerése és aktivizálása. A célcsoportba 6 és 16 év közötti tanulók tartoznak. A „könyv mint tárgy” művészi megtervezésével, „költészeti órák” tervezésével és lebonyolításával, és a „krimi” műfajával való intenzív foglalkozással sokféle együttműködési lehetőség kínálkozott a könyvtár és az iskola számára. Bebizonyosodott, hogy az együttműködés különösen akkor sikeres, ha a hagyományos oktatási módszerek alkalmazása helyett kreatív, cselekvésre és eredményre orientált feladatokat találunk ki, más szóval, ha a résztvevőket lelkes partnereké változtatják.

(Autoref.)

98/353

ORMES, Sarah: Internet services in Danish public libraries = J.Librariansh.Inf.Sci. 30.vol. 1998. 2.no. 123-132.p.

Internet-szolgáltatások a közművelődési könyvtárakban

Közművelődési könyvtár; Számítógép-hálózat; Szolgáltatások átvétele

A cikk áttekinti az Internet potenciális értékét a dán közművelődési könyvtárak számára, különös tekintettel három esettanulmányra, melyek mindegyike speciális közkönyvtárat (Roskilde, Silkeborg és Arhus) mutat be. Azért választották ki éppen ezeket a könyvtárakat, mert ők innovatív módon használják az Internetet szolgáltatásaikban. Roskilde városi könyvtára széles körű nyilvános Internet-hozzáférést biztosít és új szabályokat dolgozott ki az új szolgáltatás menedzselésére. Silkeborg

olyan vezetési struktúrával dolgozik, mely ideális egy könyvtár számára az információtechnológiai (IT) szolgáltatások kialakításához. Arhus példa olyan könyvtárra, mely megváltoztatja struktúráját és figyelmének fő irányát az IT szolgáltatások kifejlesztése kövekeztében. A szerző összehasonlította eredményeit a brit Könyvtári és Tájékoztatói Bizottság 1995-ös, a közkönyvtárak Internet-használatát vizsgáló felméréseivel. Arra a kövekeztetésre jut, hogy a dán példa sok mindenben követendő lehetne, és rámutat három olyan sajátosságra, melyekkel – a brit könyvtáraktól eltérően – a dánok rendelkeznek: határozott jövőképpel arról, milyen szerepük lesz az információs társadalomban; vezetési kultúrával, mely a személyzet számára a munkája iránti nagyobb felelősséget tesz lehetővé és olyan szemléletet, hogy a változást inkább kihívásnak mint fenyegetésnek tekinték; a rugalmasság és a hagyományos forrásokon kívüli támogatás-szerzés képességével. A dán könyvtárak igen fontosnak tartják az Internet-szolgáltatások gyermekek számára történő kialakítását.

(Autoref.)

Lásd még 310, 316, 358, 394, 397

Tudományos és szakkönyvtárak

98/354

KALTWASSER, Franz Georg: Von der Sehnsucht nach nationaler Repräsentation. Zum Gutachten über die Staatsbibliothek zu Berlin vom September 1997 = Z.Bibliothekswes.Bibliogr. 45.Jg. 1998. 3.no. 255-278.p.

A Staatsbibliothek zu Berlin-ről 1997 szeptemberében készült szakértői véleményről

Általános tudományos könyvtár; Feladatkör; Felülvizsgálat; Nemzeti könyvtár

A háború után a kétfelé vált Berlinben a Porosz Állami (korábban: Királyi) Könyvtár is kettészakadt: Kelet-Berlinben Német Állami Könyvtár néven, Nyugat-Berlinben a Porosz Kulturális Örökség Állami Könyvtára névvel működött tovább. 1991-ben a két könyvtár közös igazgatósággal újra egyesült Berlini Állami Könyvtár (Staatsbibliothek zu Berlin) névvel, bár továbbra is a két régi épületben maradt. 1997 szeptemberében Hermann Leskien, Karl Wilhelm Neubauer és Paul Raabe tollából, minisztériumi megbízásból szakértői vélemény jelent meg, mely felvázolta az egyesített intézmény feladatait, köztük nemzeti könyvtári feladatokat is megnevezve. A jelen cikk szerzője ezzel a szakértői véleménnyel száll vitába.

A nemzeti könyvtáraknak konjunktuurája van: Londonban, Párizsban és máshol is luxuspaloták épülnek számukra. Az 1973-ban Belgrádban épült Szerb Nemzeti Könyvtárral szembeni elégtételül most reprezentatív horvát nemzeti könyvtár emelkedik. Németországban viszont a nemzeti könyvtár (könyvtárak) ügyének sajátos története van. A korábbi tartományi könyvtárakat, így a Porosz Állami Könyvtárat is a nemzeti szocialisták „birodalmiasították”. A háború véget vetett ezeknek a centralizáló tendenciáknak, de ami e téren a „Harmadik birodalomnak” nem sikerült, azt folytatta az NDK. A berlini Német Állami Könyvtárnak központosított szerepet szántak: „A német nép tudományos és szellemi örökségét” volt hivatva művelni. Most a Szakértői véleményben mintha a régi nosztalgiaik támadtak volna fel: a könyvtárral kapcsolatban a „nemzeti identifikációt” és „Németország szellemi központját” emlegetik.

A Berlini Állami Könyvtárról szólva tárgyyszerűen is tévedés nemzeti könyvtári szerepről beszélni. Németországban más könyvtárak végzik a nemzeti bibliográfiai feladatokat, más könyvtárak részesül-

tek 1913 óta kötelességedből, a történelmi jelentőségű német kézirat- és könyvvállomány pedig sok könyvtár között oszlik meg. A Szakértői vélemény az utóbbival kapcsolatban hangsúlyozza a Berlieni Állami Könyvtár kiemelkedő szerepét, benne a „német törzsállomány” mennyiségi és minőségi gazdagságát, egyedülálló voltát. Ez azonban csak legenda, amit a tények nem támasztanak alá. A számszerű adatok azt mutatják, hogy e könyvtár 15-19. századi anyaga jelentős ugyan, de nem „egyedülálló” és távolról sem a legnagyobb Németországban. Tudomásul kell venni, hogy Németország politikai és kulturális fejlődése más volt, mint Angliáé vagy Franciaországé, itt a könyvvállomány nem koncentráldott, hanem több kisebb központban gyűlt össze. A felelős művelődéspolitikának ebből a tényből kell kiindulnia, annál is inkább, mert a mai Németország nem centralizált állam, hanem szövetségi köztársaság.

A vitatott Szakértői vélemény szerint „a nemzeti könyvtári funkciók a világ nagyvárosaiban hasonlóak.” Valójában azonban lényeges különbség van köztük, amit Michael P. Olson így fogalmaz meg: Vannak „nemzeti nemzeti” könyvtárak (Lipscse, Frankfurt), vannak „nemzeti nemzetközi” könyvtárak (London, Párizs) és vannak „nem-nemzeti nemzetközi” könyvtárak (Berlin). A nemzeti könyvtárak perspektíváját illetően funkciójuk egészében egyre kisebb lesz a nemzeti reprezentáció aránya és egyre nagyobb a határokon túllépő, nemzetközi tudományos könyvtári szerep. Az új Európában nem csak a gazdasági élet szervezete lesz más, hanem a tudományos élet szervezete is átalakul, egészen más, regionális súlypontok alakulnak ki, mint a régi nemzetállamok fővárosai.

A nemzeti könyvtárak egyik alapkérdése a prézens könyvtár kontra kölcsönző könyvtár probléma. A British Library és a Bibliothèque Nationale prézens könyvtárak, ezzel szemben a német értelmiségnek – állítólag – mélyen gyökerező szokása, hogy a könyveket csak otthonában kívánja tanulmányoz-

ni. Ennek következményeként Németország legnagyobb könyvtárait az egyetemi könyvtárrá válás veszélye fenyegeti, ami jelenleg – a felsőoktatási könyvtárak túlterheltsége következtében – a hallgatói tömegek napi igényeinek kiszolgálását jelenti. Mindezzel sérül e könyvtárak tudományos teljesítménye, ám ez sem a politikusokat, sem a könyvtárat pusztán „üzemnek” tekintő, döntési helyzetben levő kollégákat nem befolyásolja.

Ma Németországban a fiatal korosztályok tagjainak egyharmada felsőfokú tanulmányokat végez, ez hatalmas nyomást jelent a berlini könyvtárakra is. A Szakértői vélemény állásfoglalása e kérdésben ambivalens. Egyrészt ezt a tevékenységet az alapfeladathoz nem tartozó kiegészítő funkciónak tekinti, másrészt viszont hangsúlyozza, hogy a hallgatók tömeges igényeinek kielégítésére megfelelő számú ülőhelyet kell biztosítani. Jelenleg az a groteszk helyzet, hogy a tanulók 40-45%-a csak a teret veszi igénybe a könyvtár állományának használata nélkül. E probléma megoldásának a kulcsa talán a könyvtár két épületében rejlik: jobb lenne egyértelműen kettéválasztani egyfelől a kutatói igények kielégítését, másfelől az oktatás és általános tájékozódás igényeinek szolgálatát.

(Katsányi Sándor)

98/355

GRUNBERG, Gérald: Bibliotheca Alexandrina: a mi-parcours = Bull.Bibl.Fr. 43.tom. 1998. 4.no. 75-83.p.

Res. angol és német nyelven

Bibliotheca Alexandrina: fejlemények 1987 és 1989 között

Általános tudományos könyvtár

A Bibliotheca Alexandrina felélesztésének tulajdonképpen nincs más alapja mint annak a nevezet-

tes ókori Alexandriai Könyvtárnak a mítosza, mely szerint ott valósult meg először a mai értelemben vett könyvtár és ez volt a tudományos olvasás első színtere.

Bár Alexandria négymillió lakosával nem kis város, az utóbbi néhány évtizedben, főként 1956 és 1986 között, kikötőjének lezárása idején, a maga meglehetősen elszigetelt életét élte. A jelentős részében írástudatlan lakosságot komoly szociális problémák nyomasztják. Aránylag kevés könyv jelenik meg az országban. A régi egyiptomi írásos emlékek legnagyobb részét európai városok gyűjteményei őrzik. A skeptikusok mind a mai napig kétkedve figyelik, vajon miként jöhet létre egy óriási könyvtár a semmiből.

A teljes költségvetés nem volt előre biztosítva, ezért az előkészületek időnként lelassultak. A nemzetközi vállalkozásban a különböző nézetek egyeztetése is hátráltatta az előrehaladást. Az alapozási munkálatok 1995 nyarán kezdődtek meg, maga az építkezés 1997 januárjában vette kezdetét. A munkák befejezése és a működőképesség elérése 1999 elejére várható. A könyvtár alapterülete csaknem 70 000 m² lesz, a beruházás összege meghaladja az egymilliárd frankot. Kétezer használati helyet terveztek kilenc olvasótermi szintre. A központban a Kallimakhoszról elnevezett csarnok foglal helyet, ahol az olvasók fogadása történik és ahonnan különböző irányokban megközelíthetőek a szakolvasó termek, gyűjtemények. A raktárakat 8 millió dokumentum befogadására tervezték.

Az Alexandrina egyesíteni szeretné a közművelődési könyvtár és a tudományos szakkönyvtár alapvonásait. Enciklopédikus gyűjteményt kíván felépíteni, mely megbízható és aktuális tudásbázist képezne a legtöbb tudomány területén. Ezen belül is a Földközi-tengeri térség, különösen az arab világ és annak központja, Egyiptom áll a gyűjteményépítés középpontjában.

Eddig 120.000 dokumentum gyűlt össze jelentős részben adakozásból illetve vásárlással, az 1999

végi nyitás idejére ezt a számot 200.000 fölé tervezik emelni. A nagyobb francia intézményeken kívül más országok vállalatai (pl. a német K. G. Saur) is támogatják a gyűjteményépítést. A feldolgozás jelenleg még egy ideiglenes CDS-ISIS alapú adatbázisban, CCF formátumban folyik. Ha majd az informatikai rendszer kiépítése megtörtént, a rekordokat átalakítják USMARC formátumra, az adatcserét pedig az UNIMARC fogja szolgálni.

Az új Alexandriai Könyvtár valamikori elődjének rangját idézve nemzetközi méretű kutatóközponttá kíván válni. Gondoskodnak a kutatási helyek kialakításáról és a kutatáshoz szükséges széles körű szolgáltatásokról. Tudományos tanácskozások, kongresszusok befogadását szeretnék rendszeressé tenni. A könyvtár az egyetemi negyed közelében van, egy előadócentrum tőszomszédságában. Ez a több teremből álló, 2.500 ülőhelyes intézmény, mely építésetileg is kapcsolódik a könyvtárhoz, már működik. A könyvtár a tervek szerint mintegy 2.700 m²-n otthont ad majd egy nemzetközi információtudományi iskolának, ahol várhatóan 350 hallgató folytathat tanulmányokat egyidőben.

A könyvtár dokumentumkínálatával az egyiptológia kutatásának egyik fontos központjává kíván alakulni. Cél, hogy utánnomásban, mikrofilmen vagy elektronikus formátumban minden egyiptomi vonatkozású anyagot összeegyűjtsenek. A British Library keleti kéziratának reprodukcióival segít ebben, a Francia Nemzeti Könyvtár, mely legutóbb kb. 2.000 kötetet adományozott, most az 1931-es kairói zenei kongresszus felvételanyagát bocsátja rendelkezésre CD-n. Az egyiptomi nyomtatványok kötelempéldányai továbbra is Kairóba kerülnek a Nemzeti Könyvtárba, ezt kiegészítendő Alexandria az egyéb média gyűjtésében szeretne jeleskedni. 1991-től nemzetközi szervezetek (UNESCO, ENSZ, WHO) hivatalos kiadványainak regionális letéti helye a könyvtár.

A könyvtár elrendezését kezdetben a hagyományos rend szerint képzelték el. Később rájöttek, hogy az

egyes dokumentumtípusok szerinti széttagolás idejéért. Az osztályok és szolgáltatóhelyek közt nem lesznek tehát merev szétválasztások, inkább tematikus elvek érvényesülnek. A szakolvasó termek rendjének kialakításához a Dewey-féle osztályozási rendszert veszik alapul.

Az elkövetkezendő két évben történik meg a könyvtár informatikai rendszerének kiépítése. Francia állami finanszírozással a CAP GEMINI cég készített megvalósíthatósági tanulmányt. A rendszernek három nyelvűnek kell lennie, az arab és a latin betűket egyaránt ismernie kell, továbbá automatikus megfeleltetéseket kell biztosítania az arab, az angol és a francia egységesített névformák között. A rendszer kiépítésének költségeit 1.100 munkaállomást tervezve mintegy 50 millió frankra becsülik, bár az induláshoz 500 munkaállomást is elegendőnek tartanak.

(Nagypál László)

Lásd még 351, 376, 405

Gyermek- és ifjúsági könyvtárak

98/356

KLAUSER, Hella: Im Osten geht die Sonne auf. Kinderbibliotheksarbeit in Tokyo = Buch Bibl. 50.Jg. 1998. 6/7.no. 416-418.p.

Gyermekkönyvtári munka Tokióban

Gyermekkönyvtár; Gyermekolvasó

1. Sumidai Művelődési Üzem
Sumida Tokió keleti városrésze, a benne működő művelődési központ már nevével is (Cultural Fac-

tory) hangsúlyozza újszerűségét. Épülete, melyet a nemzetközileg ismert építész, Itsuko Hasegawa tervezett, a látogatók szerint ufóra emlékeztet. Három szintje minden korú és érdeklődésű látogató számára reggeltől késő estig nyitva áll, található benne stúdiók a filmmel illetve videóval végzett munkákhoz, zenei gyakorlóterem, planetárium, Tatami-terem a hagyományos művészetek amatőr műveléséhez (teaszerartások, kalligráfia) és egy médiaközpont.

A médiaközpontban harminc számítógépes ülőhely van, mely a felnőtteknek és a gyerekeknek bármikor ingyenesen rendelkezésre áll. A számítógépek CD-ROM lejátszóval, Internet-kapcsolattal, nyomtatóval és szkennelvel vannak ellátva, használójuk gazdag szoftver kínálatból válogathat. Naponta mintegy kétszáz látogató fordul meg itt, átlagosan 45 percet töltenek a készülék előtt, a használati idő nincs korlátozva. A gyerekek három éves kortól látogathatják a médiaközpontot, s már a három évesek is képesek játékosan elsajátítani a billentyűzet és az egér használatát, a technikát illetően nincs bennük küszöbfelelem.

A háromszintes épület második emeletén található a mediotéka. Videók, CD-k, lézer lemezek találhatóak benne, együttesen mintegy kétezer médiaegység, kizárólag helyben történő használatra. (Csak intézmények részére kölcsönöznek, elsősorban iskoláknak és óvodáknak, számukra viszont a dokumentum mellett a megfelelő lejátszó készülék is kölcsönözhető.)

Az épület földszintjén, az étterem és a kiállítási terem mellett található az információs szolgálat. Gyűjteményét aktuális témájú broszúrák, kis kézikönyvtár és nagy folyóiratgyűjtemény alkotják. És a könyvek? Itt hiányjelet kell tenni.

2. Jido Kaikan – a gyerekek háza
Tokió sűrűn lakott belső negyedében, Shibuya-ban található a Jido Kaikan nevezetű gyermekközpont, hatalmas épülete külsőleg üzletházra emlékeztet.

Iskolai könyvtárak

Lásd 352

Egyéb könyvtárak

98/357

MÄKELÄ, Kyösti: Music libraries in Finland – populism or planned policy? = Scand.Public Libr.Q. 31.vol. 1998. 1.no. 12-14.p.

Zenei könyvtárak Finnországban: populizmus vagy tudatos politika?

Felmérés; Gyűjtőkör; Igény; Zenei könyvtár

A finnek zenei ízléséről készült felmérések szerint 10%-uk kedveli a klasszikus zenét, ezzel szemben 2/3-uk inkább a könnyűzenét (pop-rock, slágerzene) részesíti előnyben.

A kérdés az, hogy tudnak a finn zenei könyvtárak e kétfajta karakterű zenei ízlés között lavírozni.

Az biztos, hogy az elmúlt két évtizedben a könyvtári állomány használata jelentősen megváltozott: eltolódott a könyvek használatától a zenei anyagok használata felé. Még a legkisebb finn településen is a zenei anyagok használata felülmúlja a könyvekét. A szerző az 1982–96 közötti éveket elemezve megállapította, hogy a hangzó anyagok kölcsönzése nyolcszorosára nőtt, miközben a kották és a zenei irodalom használata nem változott.

A kölcsönzési arányok eltolódása a zenei dokumentumok felé egyértelműen a lemezek kölcsönzésére vezethető vissza, ezen belül is a CD-k használata kiugró. A CD-k kb. 40%-át alkotják a könyvtárak állományának, viszont kölcsönzésük 80%-os. A CD-k használata zömmel azokra a férfiakra jellem-

Hat emeletén a gyerekek részére játszótér, hobbi-műhelyek találhatóak és egy előadóterem 740 férőhellyel, valamint a gyerekkönyvtár tízezer dokumentumegységgel. Az intézményt inkább a hagyományos dokumentumtípusok és foglalkozások jellemzik, és nem – mint Sumidát – a modern médiák. A ház minden szolgáltatása ingyenes.

Mint Tokió legnagyobb gyermekháza (alapterülete több mint háromezer négyzetméter) a városban és körzetében található 580 gyermekháznak koordináló és támogató központja.

A könyvtár a hatodik emeleten található. Légköre – szemben a többi rész kaotikus mozgalmasságával – kellemesen nyugodt. A kicsi és nagy gyerekek olvasgatnak, mesélnek, nevetgélnek. A kisgyerekekre ügyelő anyák a nekik összeállított női- vagy gyerekeknvelési magazinokat olvassák. A gyerekeknek lehetőségük van könyvek kölcsönzésére, könyvek és folyóiratok helyben olvasására, az információs gyűjtemény használatára. A könyvtár teret biztosít olyan foglalkozások számára is, mint a felolvasás, a bábszínház vagy a hagyományos japán papírfigura-színház. A gyerekeknek módjuk van a Braille-írás vagy a süketek jelbeszédének megtanulására is.

A könyvállomány nagy része erősen használt. A gyerekkönyvtárnak az új könyvek beszerzésére igen korlátozott lehetősége van csak, egyedül a képregény terén található több újdonság. Szemmel láthatóan hiányzik a rendszeres állományalakítás.

A sumidai művelődési központtal összevetve itt a gyerekkönyvtárban mintha megállt volna az idő. Egyetlen számítógépet sem lehet látni, a kölcsönzés hagyományos formában történik, az állományt cédulakatalógus tárja fel. Kérdéses, hogy marad-e még hely a könyvtár számára, ha majd a számítógépek, videók és más új médiák fel fognak nyomulni a hatodik emeletre is.

(Katsányi Sándor)

ző, akik korszerű lejártszó berendezéseket vásárolnak.

A könyvtáraknak az okoz gondot, hogy a nagy mennyiségű hagyományos hanglemezekkel, amelyek az előző korszak gyarapítási politikájának eredményeként inkább klasszikusokból állnak, mi legyen? A helyhiány miatt a könyvtáraknak a Kuopióban létrehozott Nemzeti Tároló Könyvtár népszerűvé válása jelentené a megoldást, ahol a jó minőségű és jó állapotban lévő lemezek megőrzéséről, állagvédelméről és hozzáférhetőségéről gondoskodnak.

Milyen típusú hangzó anyagot igényelnek a közkönyvtáraktól napjainkban? Seppo Nummi, zeneszerző, a finnországi zenei könyvtárak eszmei szülőatyja azt tartaná ideálisnak, ha a zenei könyvtárak hálózata része lenne a klasszikus zenei képzésnek. A létrehozott első modellkönyvtár állományának 90%-a a nyugati klasszikusokból állt.

A zenei könyvtárak hetvenes években készült gyarapítási irányelveiben az szerepel, hogy az ideális összetételű gyűjtemények 60%-a nívós zenéből álljon (klasszikus zene, jazz, népzene együtt). Később, a nyolcvanas évek pluralista ízlése minden típusú zenei irányzatot elfogadott. A kilencvenes években a költségvetési korlátozások miatt változás ment végbe a zenei könyvtárak gyarapítási politikájában. 1997 tavaszán a Finn Könyvtári Egyesület felmérése már azt mutatta, hogy a gyarapítás 70%-a szórakoztató zene (ezen belül több mint 40%-os a pop- és rockzene, s kb. 20%-os a szórakoztató zene aránya). A komolyzene a gyarapítás 1/5-ére esett vissza, a jazz, népzene stb. beszerzése gyakorlatilag megszűnt.

A kölcsönzési mutatók alátámasztják a gyarapítási politika megváltozását. Napjainkban a kölcsönzések több mint fele pop- és rockzene, 15%-a komolyzene, 5%-a egyéb, marginálisnak mondható zene. A gyarapítás tehát – ahogy a vizsgálat kimutatta – az ellátandó lakosság zenei ízléséhez igazodik.

A könyvtárak videogyűjteményei a szerzői jogvédelem miatt kevés zenei felvételt tartalmaznak. Egy átlagos gyűjteményben ezer lakosra 4 zenei videofelvétel jut, míg 300 hangfelvétel és 500 zenei tétel. A szerzői jogi kérdések, különösen a videofelvételek és a számítógépes rekordok használatával, kölcsönzésével összefüggésben, megoldást sürgetnek. Heikki Poroila, a Finn Zenei Könyvtárak Egyesületének elnöke (ő vezeti a vantaai könyvtár zenei részlegét is), munkacsoportot hozott létre a tennivalók kivizsgálására.

(Kovács Katalin)

98/358

CARPENTER, Julie – TROHOPOULOS, Ioannis: Mobile libraries and new information services in public libraries: issues arising from the MOBILE project = IFLA J. 24.vol. 1998. 2.no. 97-101.p.

Res. francia, német, orosz és spanyol nyelven

Mozgókönyvtárak és új információs szolgáltatások a közkönyvtárakban: a MOBILE program által felvetett kérdések

Fejlesztési terv; Igénykutatás könyvtári szolgáltatásokra; Mozgókönyvtár

A cikk bemutatja a MOBILE programot, mely ugyan külön-külön, de egymáshoz közelálló ötletek alapján bontakozott ki Hollandiában, Belgiumban és az Egyesült Királyságban. Beszámol arról, hogy a mozgókönyvtári szolgáltatások Európában hogyan reagáltak az új információs és kommunikációs technológia által nyújtott lehetőségekre és hogy a mozgókönyvtári szolgáltató helyek ki tudják-e használni ezeket a technológiákat arra, hogy szélesebb körű információs szolgáltatásokat gazdaságosabb módon kínáljanak az ellátandó közösségeknek. A programot három egymást átfedő szakaszra tervezték. Az elsőt a célcsoport kiválasztásá-

ra és a könyvtár- és információhasználati szokások, a művelődési, munka és szabadidős tevékenység vizsgálatára és a kielégítetlen információigények felderítésére szánták. E kutatás alapján tervezték meg a szolgáltatásokat és vásárolták meg a járműveket. A második szakaszban egy éven keresztül tesztelték az új járműveket és szolgáltatásokat a kiválasztott használói csoport körében. A harmadik szakaszban értékelték a kísérleti szolgáltatásokat, a járművek és a technológia működését, elemezték az adatokat és beszámoló jelentést készítettek. A szerzők részletesen ismertetik a program észak- és dél-európai megvalósításával kapcsolatos kérdéseket.

(Autoref.)

98/359

TEREŠIN, V.I.: Licnaâ biblioteka, biblioteka? = Bibliotekoved. 1997. 5-6.no. 65-70.p. Bibliogr.

Könyvtár-e a magánkönyvtár?

Magánkönyvtár

Az orosz terminológia megkülönbözteti a magán (személyi) könyvtárat (licnaâ biblioteka) a magántulajdonban lévő könyvtártól (častnaâ biblioteka). Míg az utóbbit az eddigi szaktudomány valóságos könyvtárnak tartja, addig az előbbit kizárja a könyvtártudományi kutatás köréből. (Egyébként az 1994. évi könyvtári törvény is ezen az állásponton van.)

E diszkrimináció oka, hogy a magánkönyvtár másnak nem kölcsönöz könyveket, más nem használhatja a benne található műveket. Ezzel szemben áll, hogy gyakorlatilag minden család felhalmoz

valamiféle magánkönyvtárat, s a tudósok, művészek és egyéb alkotók éppen saját könyvtáruk révén hoznak létre új és új produktumokat. Így e könyvtáraknak, bár nem kölcsönöznek és nem teszik lehetővé más helybenolvasását (legalábbis rendeltetésszerűen nem), mégis hatalmas társadalmi jelentőségük van.

A magánkönyvtárak egy része bibliofil gyűjtemény (ezeket tulajdonosaik legszívesebben így is nevezik), s ki mondaná, hogy a sajtótermékek (újabban a legkülönbözőbb nem hagyományos és elektronikus dokumentumok és kéziratos produktumok) eredeti állapotukban való megóvása nem társadalmilag fontos tevékenység. Ezek a gyűjtemények a könyvtár, a levéltár és a múzeum együttes megtestesítői.

Vannak törekvések, hogy a magánkönyvtárakat – éppen mind változatosabb gyűjtőkörükre való tekintettel – célszerű volna informatikáknak elnevezni. Lehetne éppen, de minek. A könyvtár a papirusztekercsek és a kódexek korában is könyvtár volt, s ez az elnevezés megteszi az elektronikus korban is.

Egyesek szerint a „szép új világban”, a számítógépek és a telekommunikáció uralta világban, amikor minden adathoz mindenkinek módja lesz hozzáférnie, a magánkönyvtáraknak nincs jövőjük. Az ellenkezője fog bekövetkezni: „a magánkönyvtár örökké élni és fejlődni fog, eközben új minőségeket és sajátosságokat vesz fel, új és új kapcsolatokat fejleszt ki a társadalmi könyvtárakkal és a rokon intézményekkel”. Ezért teljesen indoktalan, hogy a könyvtártudomány nem foglalkozik vele. Az eddigi diszkriminatív magatartást mielőbb fel kell számolni.

(Futala Tibor)